

DİŞ İŞGÜCÜ GÖÇÜNÜN 30. YILINDA YURTDIŞINDAKİ TÜRK AİLELERİ

Yrd. Doç. Dr. Bilhan DOYURAN

Tarihin en büyük göçlerinden biri olarak adlandırılan günümüzün göç olgusu, işgücü göçü yine önceki dönemlerde olduğu gibi endüstrileşmenin bir ürünü olarak ve yabancı işgücüne olan gereksinin nedeniyle ortaya çıkmıştır. Bu işgücü göçü sürecinde yurtdışına işgücü gönderen ülkeler arasında yer alan Türkiye'de 1960'lı yılların başında ikili işbirliği sözleşmeleri çerçevesinde başlayan dış işgücü göçü 1973'e kadar kabarık rakamlarla devam etmiş, ancak 1973 yılı sonunda yaşanan petrol krizi nedeniyle yabancı işgücü alan ülkeler tarafından işçi alımı durdurulmuş ve bunu vize uygulamaları izlemiştir. Yabancı işgücü alan Batı Avrupa ülkelerinde görülen ekonomik kriz ve bunun sonucunda ortaya çıkan işsizlik sorunundan yabancı işçilerden en çok Türkler etkilendiği halde ve çalışmak amacıyla bu ülkelere girişin sıkı bir şekilde denetlenmesine rağmen göç yine de farklı kanallarla ancak hızı azalarak bugüne kadar süregelmiştir.

Başlangıçta geçici olarak düşünülen çalışma sürecinin uzaması nedeniyle yurtdışındaki Türk işçileri buldukları ülkelerde zamanla yerleşik duruma geçmişlerdir. Türk işçileri, yerleşik duruma geçmelerinin doğal sonucu olarak Türkiye'de bırakmak zorunda kaldıkları eşlerini ve çocuklarını yanlarına aldırma yoluna gitmişlerdir. Böylece aile bütünleşmeleri, evlenirken eşlerin Türkiye'den

seçilmesi ve getirilmesi bunun yanında Türklerde görülen yüksek doğum oranı gibi faktörler yurtdışındaki Türklerin sayısının giderek artmasına neden olmuştur. Türk işçilerin Türkiye'de bıraktıkları çocuklarını buldukları ülkelere getirtmeleri, aynı zamanda çocuk parası alabilmeleri için çocuklarının yanlarında bulunması koşulu ile de açıklanabilir.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra başlayan sanayileşme süreci bağlamında yabancı işgücüne gereksinimi olan ülkeler kapılarını plansız ve programsız bir şekilde açmış. çalışmak amacıyla başvuranların sadece genç ve sağlıklı olması tercih nedeni olarak yeterli olmuştur. Değiniilmesi gereken bir başka nokta da yabancı kaçak işçilerin en ucuz işgünü oluşturdukları için işverenler tarafından hiç reddedilmemesi ve bu konunun bu ülkeler tarafından yeterince dikkate alınmamasıdır. İşgücü göçünün beraberinde getirdiği, yurtdışındaki Türklerin karşılaştıkları zorluklar için ne işgücü alan ülkelere ne de bu ülkelere işgücü gönderen Türkiye'de zamanında önlemler alınmadığı gibi, Türkler bu ülkelere sosyal ve ekonomik faktörlerin ortaya çıkardığı yabancı düşmanlığın hedefi durumuna getirilmişlerdir. Bu bağlamda yurtdışındaki Türklere sadece bir işgücü rezervi olarak yaklaşıldığı söylenebilir. Yabancı işgücüne gereksinim duyan ülkeleredeki çalışan yerli halkın vasıfları, yabancı işçilerin yüksek olmayan mesleki kalifikasyonlarına bağlı olarak giderek yükselmiş, daha fazla ücret almışlar ve daha iyi yaşam koşullarına kavuşmuşlardır.

Türk aileleri buldukları ülkelere aile birleşmelerinden sonra zamanla ekonomik yatırımlar yapmaya başlamışlardır. Daha iyi koşullarda yaşama eğilimi başgöstermiş, sosyal ve kültürel aktiviteleri artırmıştır. Buldukları ülkenin vatandaşlığına geçmek için başvuranlar olmuştur. Birinci kuşak yani anne ve babalar Türkiye ile ve Türkiye'de kalan yakınlarıyla duygusal bağlarını hâlâ canlı tutmaktadırlar. Ve bu nedenle ergeç Türkiye'ye geri dönme istegindedirler. Ancak ikinci ve üçüncü kuşak kendilerini hemen hemen sadece tatil dönemlerinden tanıdıkları kendi ülkelerinden çok buldukları ülkelere daha iyi hissettikleri için geri dönme eğiliminde değildir. Türkiye'de her yıl 400 - 450 bin civarında iş piyasalarına girmek isteyen bir yeni işçi potansiyelinin varlığı, geri dönüş yapan ya da yapacak olan Türklerin istihdamı kapsamında da düşündürücüdür. Bunun karşısında Türk işçilerinin çalıştıkları ülkelere iş talebe katkıları ise yüksektir. Örneğin Federal Almanya'da yabancı

işçilerin -bu ülkedeki yabancı işçi sayısı aşağı yukarı 4,5 milyondur- iç talebe yıllık katkılarının 40-50 milyar mark arasında olduğu tahmin edilmektedir (AKÇAYLI, 1986, s. 18).

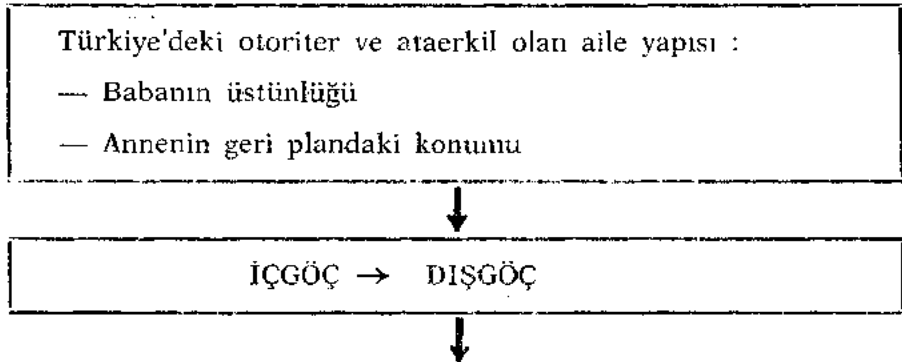
80'li yıllarda aile bireşmelerine önemli kısıtlamalar da getirilen bu ülkelerde Türk işçilerin Türkiye'ye dönüşlerini hızlandırmak ve geri dönüşlerini gerçekleştirmek amacıyla özellikle Federal Almanya'da teşvik paketleri yürürlüğe girmiştir. Bu ülkede teşvik kanununun uygulanmasıyla, ikinci kuşak Türklere meslek eğitimi yoluyla mesleki kalifikasyonu kazandırmak ve bu şekilde iş hayatına katılımlarını sağlamak yerine Türk ailelerin dönüş kararlarını kendi serbest iradeleriyle almaları ve ileriye dönük planlar yapabilmeleri zorlaştırılmıştır. 80'li yılların ortalarında sorunların Türkiye'ye geri dönüş yoluyla da çözülemeyeceği gerçeği ortaya çıkmış, daha önce gerekli ve yeterli önlemler alınmadığı için bu kez göç sonrası -geri dönüş süreci de- uygun olmayan çevre şartları içinde başlatılmıştır. Geri dönen aileler öncelikle, sosyal güvenlik konusu ülkeler arasında yeterli bir şekilde ele alınmadığı ve karara bağlanmadığı için zir durumda kalmışlardır. Sosyal güvenlik konusunun yanı sıra ailelerin, özellikle ikinci kuşağın toplumun sosyal ve kültürel yapısına uyum sağlama güçlükleriyle çocukların daha önce tanıştıkları eğitim sisteminden değişik bir yapıya sahip olan Türk eğitim sisteminde karşılaştıkları uyum ve anadil kullanımı zorlukları da ortaya çıkmıştır.

Bilindiği gibi Türklere işgücü göçüne katılmadan önce ya küçük işletmelerde, tarlalarda işçi olarak çalışıyordu ya da küçük arazi sahibi çiftçilerdi. Bu göçe katılmalarına sosyal ve ekonomik faktörler neden olmuştur. Bugün dış işgücü göçünün beraberinde getirdiği sosyal değişimin ve sosyal gelişimin yurtdışındaki Türk ailelerini nasıl etkilediği konusunda tam anlamıyla bir genellemenin yapılması oldukça zor görünmektedir. Bunun nedeni, ailelerin göç döneminden önce yerleşik durumda oldukları bölgelerin sosyal, iktisadi ve kültürel farklılıkları içermesidir. Yurtdışındaki Türk aileleri ele alınırken onların geldikleri yerlerin gözardı edilmemesi gerekmektedir. Avusturya'daki Türk işçilerin çoğunluğu Marmara, Trakya, Ege, Karadeniz ve Kuzeybatı İç Anadolu gibi gelişmekte olan bölgelerden, küçük bir bölümü ise Doğu Anadolu Bölgesi'nden gelmiştir. Bunlardan küçük bir grup (%15.6) büyük şehirde doğmuş ya da büyümüştür. Kırsal kesimde yaşayanlar (%64.5) küçük ya da orta büyüklükte bir şehirde bulunanlardan daha fazladır

(%19.9). Avusturya'daki Türklerin göç sürecini nasıl başlattıkları konusu da göçün etkileri araştırılırken ele alınmalıdır. Türklerin %48.5'i doğrudan kırsal kesimden yurtdışına göçü gerçekleştirirken %16.1'i önce kırsal kesimden şehire giderek içgöçü yaşamış daha sonra şehirden yurtdışına göçetmiştir. Doğrudan şehirden yurtdışına göç eden Avusturya'daki Türklerin oranı ise %35'dir. Kırsal kesimden şehire doğru gelişen içgöç ve bu süreci izleyen dışgöçün başladığı bölgeler İstanbul, Ankara ve İzmir gibi büyük şehirlerde yoğunlaşmaktadır (BUNDESMINISTERIUM FÜR SOZIALE VERWALTUNG Nr. 9/1985 s. 48-49).

Yurtdışına giden Türk aileleri doğal olarak o dönemde Türkiye'de geçerli olan ya da aktüel olan değer ve ölçütleri beraberinde götürmüşlerdir. Onlar buldukları ülkelerin toplumsal gelişmesinden genelde pek az nasiplerini alırken Türkiye'deki Türk toplumu, yaşam biçimi ve aile sosyalizasyonu değişime uğramıştır. Ancak yurtdışındaki Türk anne ve babaların büyük bölümü bugün hâlâ Türkiye'de göç öncesi geçerli olan toplumsal değerleri taşımaktadır. Bu arada içinde yaşadıkları toplumun yaşam biçimi işçi olmanın getirdiği koşullar Türklerin aile yapısını etkilemeye devam etmektedir. Böylelikle Türkiye'deki geleneksel Türk aile yapısından farklılıklar gösteren, başka özelliklere sahip yeni bir aile tipi oluşmaktadır. Buldukları toplumun istekleri, beklentileri ve değerleriyle sürekli karşı karşıya olan Türk aileleri ve çocukları aile eğitimi ya da değer yargıları söz konusu olduğunda genellikle zor durumda kalmaktadırlar.

Yurtdışındaki Türk aile yapısının göç nedeniyle uğradığı değişimler şöyle ifade edilebilir :

Yurtdışında aile içindeki otoriter yapının değişmesi:

- Babanın otoritesini ve üstünlüğünü kaybetmesi. Babanın artık ailenin tek çalışanı ve ailenin geçimini sağlayan tek bireyi olmaması.
- Kadının (annenin) ekonomik nedenlerin yolaçtığı çalışma zorunluluğu. Annenin tam gün çalışması ya da vardiyalı çalışması sonucu henüz okul çağında olmayan veya okula giden çocuklarıyla gerektiği gibi ilgilenememesi ve ev işlerin tam olarak yürütememesi. Bu nedenlerden kaynaklanan sorunlar.
- Annenin ekonomik bağımsızlığı: Aile içinde (alınan kararlarda) söz sahibi olması. Kendi başına ayakta durmayı öğrenmesi. Eşinin işsizlik dönemlerinde ailenin geçimini sağlayan tek kişi konumuna gelmesi. Kadın hakları konusunda bilinçlenmesi.
- Anne ve babanın çocuklarına verdikleri aile eğitiminin değişime uğraması.
- Anne ve babanın ağır ve uygun olmayan çalışma koşulları bedeniyle ruhsal ve bedensel yönden olumsuz etkilenmeleri. Bunun sonucunda çocuklarına karşı asabi davranışlar sergilemeleri ya da ilgisiz kalmaları.
- Aile içinde zaman zaman yaşanan ayrılıklar: Anne-baba ve çocukların birbirlerinden ayrı yerlerde yaşamak zorunda kalmaları. Aile ve evlilik kurumunun dayanıklılığı ve istikrarı açısından tehlikeli dönemlerin yaşanması. Boşanma oranının Türkiye'dekinden daha yüksek olması.
- Çocukların ev işlerine katkıda bulunmak ve zaman zaman anne-babanın görevini üstlenmek zorunda kalmaları.
- Ekonomik bağımlılıktan da kaynaklanan, anne ve babanın otoriter ya da belirleyici davranış biçimi nedeniyle çocukların aile içinde söz sahibi olmamaları. Anne ve babanın çocuklarını kontrol etme ve disiplin ölçütleri, çocuklarının davranışlarını önemli ölçülerde kısıtlamaları.

Türkiye'deki kadın ve erkek rollerinin eşit düzeyde olmadığı ve birbirlerinden büyük farklılıklar gösterdiği bölgelerden gelen yurtdışındaki Türk ailelerinde kadınların da çalışma hayatına girmeleriyle Türk erkeğinin otoritesi önemli ölçüde zayıflamıştır. Bundan başka, değişik özellikler taşıyan bir kültür ortamında yetişmiş olan yurtdışındaki Türk anne-babalar çocuklarına kendi değer yargıları ve anlayışları doğrultusunda bir eğitim verme arzusunda dırlar. Böylelikle yurtdışındaki Türk çocukları aile içinde farklı bir anne-baba eğitimi alırlarken dış çevrede buldukları ülkenin toplumsal değerleriyle içiçe yaşamaktadırlar. Bu durum özellikle, çocuklar ergenlik dönemindeyken ailede çatışmalara yol açmaktadır. Türk anne ve babalara göre kültürlerini ve geleneklerini daha iyi koruma ve yaşatma arzusunda dırlar. Türk çocukları anne ve babalarının eğitim ölçütlerini ve davranış biçimlerini buldukları ülkede yerli halkın çocuklarının anne ve babalarıyla karşılaştırdıklarında çelişkilerle karşılaşmaktadırlar ve aile içinde kuşak çatışması daha yoğun bir şekilde yaşanmaktadır. Çocuklar dış çevreyle tanıştıktan sonra artık anne ve babalarını değişmez özdeşleşme objesi olarak ve doğruluğundan, gerçekliğinden kuşku duyulmaması gereken bir otorite olarak görmemektedirler. Bunun dışında anne ve babaların yaşadıkları ülkenin diline yeterince hakim olamamaları ve elverişsiz çalışma koşulları nedeniyle alış veriş yapmak, sigorta-vergi işlemlerini yürüten kurumlarda ve okullarda görüşmeler yapmak ve belge takip edebilmek için anne ve babalar çocuklarına sürekli olarak ihtiyaç duymaktadırlar.

Anne ve babalar kişiliklerini oluşturdukları dönemlerde geleneksel Türk davranış biçimi ve değerleriyle yoğruldukları için çocuklarına içinde yaşadıkları toplumun kurallarına ve değerlerine uyum sağlamaları konusunda yeterli desteği verememektedirler. Bu nedenle çocuklar Türk topluluğunun yurtdışında oluşturduğu altkültür ile dış çevrenin baskın olan kültüründe kendilerini hiçbir destek sözkonusu olmaksızın şekillendirme zorunluluğuyla karşı karşıyadırlar.

Çocuklar gerçi ergenlik dönemine girmeleriyle birlikte kendi gerçeklerini şekillendirmeye başlamaktadırlar ancak ekonomik özgürlüklerine henüz kavuşmuş olmadıkları için ailelerine bağımlı olmak durumundadırlar.

Genelde yeterli olmayan aile bireyleri arasındaki iletişimi zorunlu ayrılıklar da oldukça olumsuz yönde etkilemektedir. Avus-

turya'da bulunan Türklerden % 8.1'i tekbaşına, % 64.8'i ise anne, baba ve çocuklar bir çatı altında yaşamaktadır. Aynı yaşamak zorunda kalan çiftler (% 23.1) çocuklarından ayrı yaşamak zorunda kalan anne ve babalardan (% 4.0) daha fazladır (BUNDESMINISTERIUM FÜR SOZIALE VERWALTUNG Nr. 9/1985 s. 57). Avusturya'daki Türk işçileri ailelerinin bütün fertlerini yanlarına alma ve birlikte yaşama eğilimindedirler. Bu ülkedeki Türk aileleri farklı süreç içinde ve farklı biçimlerde biraraya gelmişlerdir. Genelde Avusturya'ya önce aile reisleri yani babalar gelirken bazı ailelerde bu sırayı anne almıştır. Avusturya'daki Türk kadın sayısı 1971/1981 yılları arasında % 265 oranında artış göstermiştir. Türk ailelerinde ortalama çocuk sayısı ise 3.08 civarındadır. Yurtdışına gidiş kanallarının ve biçimlerinin farklılığı Türk ailelerinin parçalanmasına ve birbirlerinden uzaklaşmalarına yol açmıştır. Uzun yıllar ayrı ülkelerde ve farklı koşullarda yaşayan anne, baba ve çocuklar gerek bu süreç içinde gerekse biraraya geldikten sonra aile birlikteliğini tekrar kurarken zorluklarla karşılaşmışlardır. Bugün hala aynı zorlukları yaşayanların ve bu zorlukların izlerini silmeyenlerin sayısı az değildir. Avusturya'daki Türk ailelerinde aile bireylerinin buldukları ülkelere göre dağılımı şöyledir:

Bulunduğu yer	Baba	Anne	Çocuk (%)
Avusturya'da	96.1	69.4	58.4
Türkiye'de	2.0	30.1	35.3
Başka ülkelerde	2.0	0.5	6.3

(BUNDESMINISTERIUM FÜR SOZIALE VERWALTUNG Nr. 9/1985 s. 55).

Yurtdışındaki Türk anne ve babaların işgücü göçü çerçevesinde karşılaştıkları zorluklar beş ana noktada toplanabilir:

- 1) Buldukları ülkenin diline yeterince hakim olamamaları nedeniyle yaşadıkları zorluklar. -İçinde yaşadıkları toplumun dilini yeterli düzeyde öğrenemeleri uygun olmayan çalışma ve oturma koşullarına bağlanabilir. Bunun yanısıra eğitim düzeylerinin genelde düşük olması hatta aralarında okur-yazar olmayanlara da rastlanması ikinci dili öğrenmelerini zorlaştırıcı faktörlerdendir. Özellikle toplum içinde, dar bir çerçevede ele alınacak olursa iş yerlerinde ve yerleşim bölgelerinde

yerli halkla ve diğer yabancılarla iletişimi engellediğinden dil sorunu güncelliğini hala yitirmemiştir.

- 2) Toplumdaki yerli halk tarafından dışlanma ve aşağılanma. -Hiçbir kültürün diğer kültürlerden üstün veya aşağı olamayacağı ve her kültürün kendi özgü özellikleri, değerleri olduğu görüşüyle hareket edilmediği için Türk işçi aileleri toplumdan dışlanabilmektedir. Bunun nedeni de sosyolojik bağlamda açıklanabilen yerli halkın, çoğunluğun yabancılar korkusu ve topluluklar arasındaki iletişimsizliktir şeklinde açıklanabilir. Bunun dışında ülkelerin yürüttüğü yabancılar politikasının yerli halkı yönlendirmede oldukça etkin olduğu da bir gerçektir.
- 3) Gettolarda oturma. -Bir üst noktayla yakından ilgili olan yerleşim durumu sosyal, ekonomik ve psikolojik nedenler sonucunda azınlık konumundaki bir topluluğun gereksinimi şeklinde ortaya çıkmıştır. Ancak gettolaşmanın yabancı işgücü alan ülke ve toplum tarafından bir yönlendirme ve zorunluluk olduğu da iddia edilebilir.
- 4) Hukuki bağlamda, buldukları ülkenin politik, ekonomik, sosyal ve eğitim alanlarında durumlarının henüz güvenceli olmaması. İş yerini kaybetme ve gelecek korkusu.
- 5) Uzun bir süre yabancı bir ülkede yaşamının yolaçtığı Türkiye'ye ve Türk toplumuna yabancılaşma sorunu. -Buldukları ülkelerde Türk dili ve kültürü ne eğitim alanında ne de dış çevre tarafından yeterince desteklenmemektedir.

Ayrıca, bu bağlamda Türk anne ve babaların örneğin inanca ilişkin çelişkiler ve kültürel çelişkiler ya da anne-baba ve çocuklar arasındaki çatışmalar gibi aile sorunlarıyla da sık karşılaştıkları ilave edilmelidir.

Bugün endüstrileşme sürecinin sadece ekonomik ya da politik alanda yaşanmadığı artık açıktır. Bütün dünyayı saran bu endüstrileşme süreci, belirli bir ruhsal yapıyı gerektirmesi nedeniyle bireyin kişiliğine dek her yaşam alanını etkilemektedir.

Sosyoekonomik faktörler yurtdışındaki Türk anne babaların kendi hayatlarını ve çocuklarının geleceğini yönlendirmelerini, genelde kendilerinden emin olabilmelerini zorlaştırmaktadır. Buldukları ülkelerde anne babaların onları destekleyen ve dayanışma

içinde oldukları bir etkin grup yoktur ama Türkiye’de bıraktıkları yakınlarıyla hala bağlarını korumaktadırlar. Yine de bütün olumsuz koşullara rağmen yurtdışındaki Türkler arasında etnik özdeşleşme eğiliminin kuvvetli olduğu söylenebilir. Anne ve babaların büyük bölümü çocuklarının Türk kültüründen ve geleneksel değerlerden uzaklaşmamalarını, yabancılaşmamalarını dilemektedir (OĞUZ, 1986 s. 41). Yurtdışındaki Türk aileleri geldikleri yerlerde yaşamlarını geniş aile ya da çekirdek aile içinde, akraba çevresi ve yerleşim bölgesindekilerle yakın ilişkiler çerçevesinde sürdürmüşlerdir. Ancak yurtdışında tanıştıkları yalnızlık ve dış çevreden itibar görememeleri onları genellikle olumsuz yönde etkilemektedir. Bazıları bu yalnızlık çemberini kırmayı öz değerlerini terk ederek, kültürel kişiliklerini bir yana bırakarak ve buldukları toplumun değerler sistemine uyum sağlamaya çalışarak denemektedir. Bunun karşısında, bazıları ise içinde yaşadıkları topluma bütünüyle cephe alarak kendi kültürel bünyelerine sığınmaktadırlar. Her iki dille ve kültürle özdeşleşenlerin yani ideal olana erişebilenlerin çok az olduğu gözlenmektedir. Yabancı işçi statüsünde yaşadıkları toplum tarafından dışlanmaları ve onların sosyal statüleri aile yapılarını etkilemektedir. Bugüne değin yapılan araştırmalarda, Avusturya’daki Türklerin o ülkede kalış sürelerinin örneğin Avusturyalılarla iletişim kurma gibi kültürel uyuma/kültürel koordinasyona ya da sosyal uyuma hemen, hemen hiç etki etmediği gözlemlenmiştir (BUNDESMINISTERIUM FÜR SOZIALE VERWALTUNG Nr. 9./1985; OĞUZ 1986; DOYURAN 1988). İçinde buldukları çevre koşulları ve farklı sosyo-kültürel özellikleri nedeniyle Avusturya’daki Türkler o toplumun alt sosyal katmanını oluşturmaktadırlar. Kendilerine işyerlerinde genel olarak pek sıcak davranılmadığından, aynı pozisyondaki bir Avusturyalı işçiden daha az ücret aldıklarından, bundan da öte yerli halkın rağbet etmediği iş sahalarında çalışmak zorunda kalmalarından yakınmaktadır. Türk işçilerini Avusturya’da kalış sürelerinin gelir durumlarının düzelmesini sağlayıcı bir faktör olmadığı da görülmektedir. Öyle ki, uzun süre Avusturya’da çalışan bir Türk işçisi daha kısa süreden beri çalışan bir Türk işçisinden daha az ücret alabilmektedir (BUNDESMINISTERIUM FÜR SOZIALE VERWALTUNG Nr. 9/1985 s. 75). Türk işçilerin tasarruf etmek ve Türkiye’ye döndükten sonra orada daha uygun koşullar altında bir yaşam kurabilmek amacıyla yurtdışına gittikleri düşünülürse onların Avusturya’daki gelir düzeyleriyle bu amaçlarına erişmelerinin hiç de kolay olmadığı ortaya çıkmaktadır.

İşgücü göçü bugün 30 yılını doldurmuştur. 70'li yıllarda üzerinde durulan işgücü göçüne ilişkin sorunlarla bugün üzerinde durulan sorunlar karşılaştırıldığında belli ölçülerde mesafe kaydedilip kaydedilmediği konusunun tartışmaya açık olduğu görülmektedir. Zorlukların ve sorunların aza indirgenebilmesi için ülkeler arasında planlı ve programlı bir işbirliği koşuldur. Ancak herşeyden önce yabancı işgücü alan ülkelerin, Türk ailelerinin içinde buldukları yaşam koşullarının ve büyük ölçüde sorunların kaynaklandığı eğitim politikasının da yabancılar politikasından soyutlanamayacağına göre, artık bilinçli bir yabancılar politikası oluşturması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- AKÇAYLI N.:** Federal Almanya'da Yaşayan Türkler ve Sorunları. Uluslararası 11. Bursa Sempozyumu 27-29 Nisan 1984. Uludağ Üniversitesi Yayınları, Bursa 1986.
- Bundesministerium für soziale Verwaltung:** Ausländische Arbeitnehmer in Österreich. Forschungsberichte aus Sozial-und Arbeitsmarktpolitik, Wien Nr. 9/1985.
- DOYURAN B.:** Türkische Migrantenkinder in Österreich. Soziokulturelle Hintergründe Ihrer Sprachlernschwierigkeiten. Yayınlanmamış doktora tezi, Klagenfurt 1988.
- OĞUZ A.:** Die soziologischen und Soziolinguistischen Probleme der Türkischen Gastarbeiter in Wien. Yayınlanmamış araştırma, Viyana 1986.